

Study Circle Career Development Institute

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा (गट ब व गट क) पूर्व परीक्षेसाठी उपयुक्त प्रश्नसंग्रह

(३) नागरिकशास्त्र घटकावरील २०२३ सालातील एमपीएससी परीक्षेतील प्रश्न

भाग -२

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा (गट ब व गट क) पूर्व परीक्षा २०२३

(३) नागरिकशास्त्र

* भारताच्या राज्यघटनेचा प्राथमिक अभ्यास, राज्य व्यवस्थापन (प्रशासन), ग्राम व्यवस्थापन (प्रशासन)

- ३१) संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे
- ३२) प्रस्तावना, ठळक आणि मूलभूत वैशिष्ट्ये, कलमे
- ३३) मूलभूत हक्क/एफआर, डीपी, एफडी
- ३४) घटना दुरुस्त्या, आयोग आणि मंडळे
- ३५) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती
- ३६) न्यायपालिका
- ३७) राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ
- ३८) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती
- ३९) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
- ४०) जिल्हा प्रशासन

१) संविधानसभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे

- १) ब्रिटिश काळातील संविधानाची उत्क्रांती व कायदे
- २) संविधान सभा आणि समित्या
- ३) संविधानाचे स्रोत
- ४) राष्ट्रीय चिन्हे

२) संविधानाची प्रस्तावना, ठळक आणि मूलभूत वैशिष्ट्ये, कलमे

- १) भारतीय राज्यघटनेचा सरनामा/प्रस्तावना / उद्देशपत्रिका
- २) भारतीय संविधानाची मूलभूत संरचना
- ३) संविधानाची ठळक वैशिष्ट्ये
- ४) संविधानातील महत्त्वाची कलमे व तरतुदी - संविधान भाग -२
- ५) संविधानाची परिशिष्टे

३) मूलभूत हक्क/एफआर, डीपी, एफडी

- १) मूलभूत अधिकार
- २) राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे
- ३) मूलभूत कर्तव्ये

४) घटना दुरुस्त्या, आयोग आणि मंडळे

- १) घटनादुरुस्ती प्रक्रिया व महत्त्वाच्या घटनादुरुस्त्या
- २) संविधानात्मक आयोग - वित्त आयोग, निवडणूक आयोग, लोकसेवा आयोग, एनएससीसी, एनएसटीसी, एनसीबीसी
- ३) महत्त्वाची संविधानात्मक पदे
- ४) विविध बिगरघटनात्मक समित्या, आयोग, मंडळे - मानवी हक्क आयोग, महिला आयोग, माहिती आयोग, नीती आयोग

५) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद

* केंद्र-राज्य संबंध

- १) भारतातील संघराज्य व्यवस्था
- २) केंद्र-राज्य वैधानिक संबंध
- ३) केंद्र-राज्य प्रशासकीय संबंध
- ४) केंद्र-राज्य आर्थिक संबंध
- ५) विभागीय परिषद व आंतर-राज्य परिषद
- ६) केंद्र-राज्य संबंधाबाबतचे आयोग

* केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद

- १) राष्ट्रपती आणि उपराष्ट्रपती
- २) पंतप्रधान आणि मंत्रीमंडळ
- ३) भारताचा महान्यायवादी
- ४) भारताचा नियंत्रक व महालेखापरीक्षक
- ५) राज्यसभा व लोकसभा
- ६) संसदीय कामकाज
- ७) संसदीय समित्या

६) न्यायपालिका

- १) सर्वोच्च न्यायालय
- २) उच्च न्यायालय
- ३) दुय्यम न्यायालये
- ४) लोकपाल, लोकन्यायालय, ग्रामन्यायालय
- ५) विधी विभाग, कायद्याचे राज्य
- ६) न्यायालयीन प्रक्रिया आणि निकाल
- ७) न्यायालयीन पुनर्विलोकन, स्वातंत्र्य, जनहित याचिका व सक्रियता

७) राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ

* राज्याचे कार्यकारी मंडळ

- १) राज्यपाल - भूमिका, अधिकार व कार्य
- २) मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य
- ३) राज्याचा महाधिवक्ता
- ४) राज्य सचिवालय

* राज्याचे विधीमंडळ

- ५) विधानसभा - अधिकार, कार्य व भूमिका
- ६) विधानपरिषद - अधिकार, कार्य व भूमिका
- ७) विधीमंडळ कामकाज आणि विधी समित्या

८) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती

- १) पंचायत राजची उत्क्रांती
- २) पंचायत राज समित्या
- ३) नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांची उत्क्रांती

९) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास

* ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्था

- १) ग्रामसभा आणि ग्रामपंचायत
- २) तालुका पंचायत
- ३) जिल्हा परिषद
- ४) ग्रामविकासाची यंत्रणा

* नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था

- १) नगरपंचायत, नगरपरिषद व छावणी
- २) महानगरपालिका
- ३) नगर नियोजन व नगरविकास
- १०) जिल्हा प्रशासन
- १) जिल्हा मुलकी प्रशासन
- २) पोलीस प्रशासन

(११) राजकारण, राजकीय पक्ष आणि निवडणुका

- १) राजकीय पक्ष आणि दबाव गट
- २) निवडणूक यंत्रणा व प्रक्रिया
- ३) निवडणुकीतील कामगिरी

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा (गट ब व गट क) पूर्व परीक्षा २०२३

२. महाराष्ट्र अराजपत्रित गट-ब व गट-क सेवा संयुक्त परीक्षा -२०२३						
२.१	महाराष्ट्र अराजपत्रित गट-ब व गट-क सेवा संयुक्त पूर्व परीक्षा -२०२३	(१) सहायक कक्ष अधिकारी (२) राज्य कर निरीक्षक (३) पोलीस उपनिरीक्षक (४) दुय्यम निबंधक, श्रेणी-१/मुद्रांक निरीक्षक (५) कर सहायक (६) दुय्यम निरीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क (७) उद्योग निरीक्षक (८) लिपिक-टंकलेखक (९) तांत्रिक सहायक, विमा संचालनालय (१०) सहायक मोटार वाहन निरीक्षक	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी	जानेवारी, २०२३	३० एप्रिल, २०२३	जून, २०२३

अभ्यासक्रम

- १) चालू घडामोडी
 - २) नागरिकशास्त्र
 - ३) आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास
 - ४) भूगोल (महाराष्ट्राच्या भूगोलाच्या विशेष अभ्यासासह)
 - ५) अर्थव्यवस्था
 - ६) सामान्य विज्ञान
 - ७) बुद्धिमापन चाचणी व अंकगणित
- १) चालू घडामोडी – जागतिक तसेच भारतातील.
 - २) नागरिकशास्त्र – भारताच्या घटनेचा प्राथमिक अभ्यास, राज्य व्यवस्थापन (प्रशासन), ग्राम व्यवस्थापन (प्रशासन).
 - ३) आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास
 - ४) भूगोल (महाराष्ट्राच्या भूगोलाच्या विशेष अभ्यासासह) –
पृथ्वी, जगातील विभाग, हवामान, अक्षांश-रेखांश, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार, पर्जन्यमान, प्रमुख पिके, शहरे, नद्या, उद्योगधंदे इत्यादी.
 - ५) अर्थव्यवस्था –
भारतीय अर्थव्यवस्था-राष्ट्रीय उत्पन्न, शेती, उद्योग, परकीय व्यापार, बँकिंग, लोकसंख्या, दारिद्र्य व बेरोजगारी, मुद्रा आणि राजकोषीय नीती, शासकीय अर्थव्यवस्था-अर्थसंकल्प, लेखा, लेखापरीक्षण.
 - ६) सामान्य विज्ञान –
भौतिकशास्त्र (फिजिक्स), रसायनशास्त्र (केमिस्ट्री), प्राणिशास्त्र (झूलॉजी), वनस्पतिशास्त्र (बॉटनी), आरोग्यशास्त्र (हायजीन).
 - ७) बुद्धिमापन चाचणी व अंकगणित –
बुद्धिमापन चाचणी – उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे अजमावण्यासाठी प्रश्न
अंकगणित – बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश अपूर्णाक व टक्केवारी

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा परीक्षा (गट ब व गट क)
Maharashtra Non Gazetted Services Examination
(Group B and Group C)

- परीक्षेचे टप्पे- १. संयुक्त पूर्व परीक्षा- १०० गुण
 २. स्वतंत्र मुख्य परीक्षा - ४०० गुण (एकूण २ पेपर)
 ३. शारीरिक चाचणी व मुलाखत - केवळ पोलीस उप-निरीक्षक पदाकरी शारीरिक चाचणी - १०० गुण व मुलाखत - ४० गुण.
 ४. सहायक मोटार वाहन निरीक्षक गट- क पदाच्या पूर्व परीक्षेकरीता सदर अभ्यासक्रमातून मात्र, स्वतंत्र मुख्य परीक्षा - ३०० गुण.

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा संयुक्त पूर्व परीक्षा (गट ब व गट क)
Maharashtra Non Gazetted Services Combined Preliminary Examination (Group B and Group C)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकेची संख्या - एक

विषय व सांकेतांक	प्रश्नसंख्या	एकूण गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
सामान्य क्षमता चाचणी (सांकेतांक क्र. १०६१)	१००	१००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वस्तुनिष्ठ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरितअसेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

अनु. क्रमांक	विषय
	सामान्य क्षमता चाचणी
१)	इतिहास - आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास.
२)	भूगोल - महाराष्ट्राच्या भूगोलाच्या विशेष अभ्यासासह - पृथ्वी, जगातील विभाग, हवामान, अक्षांश-रेखांश, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार, पर्जन्यमान, प्रमुख पिके, शहरे, नद्या, उद्योगधंदे, इत्यादी.
३)	अर्थव्यवस्था - भारतीय अर्थव्यवस्था - राष्ट्रीय उत्पन्न, शेती, उद्योग, परकीय व्यापार, बँकिंग, लोकसंख्या, दारिद्र्य व बेरोजगारी, मुद्रा आणि राजकोषीय नीति, इत्यादी. शासकीय अर्थव्यवस्था - अर्थसंकल्प, लेखा, लेखापरीक्षण, इत्यादी.
४)	चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील.
५)	राज्यशास्त्र
६)	सामान्य विज्ञान - भौतिकशास्त्र (Physics), रसायनशास्त्र (Chemistry), प्राणिशास्त्र (Zoology), वनस्पतीशास्त्र (Botany), आरोग्यशास्त्र (Hygiene).
७)	अंकगणित - बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश, अपूर्णांक व टक्केवारी इत्यादी
८)	वृद्धिमापन चाचणी - उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे आजमावण्यासाठी प्रश्न

दिनांक - १५ नोव्हेंबर, २०२२

सचिव
महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा (गट ब व गट क) पूर्व परीक्षा २०२३

Gr B & C Combined Preliminary Examination - 100 Points

१०० महत्वाचे मुद्दे : सामान्य क्षमता चाचणी पेपर

(१)आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास

- १) युरोपियन आणि अँग्लो - ब्रिटिश युद्धे
- २) ब्रिटिश प्रशासन - गव्हर्नर जनरल्स आणि व्हाईसरॉयांची भूमिका
- ३) ब्रिटिश राजवटीतील घटनात्मक सुधारणा, कायदे, आयोग व समित्या
- ४) सामाजिक धार्मिक सुधारणा
- ५) शिक्षण आणि प्रेस
- ६) ब्रिटिश राजवटीचा आर्थिक परिणाम
- ७) राष्ट्रवाद आणि राजकीय संघटनांचा उदय
- ८) क्रांतिकारक संघटना व राष्ट्रवाद
- ९) काँग्रेस पक्ष - संस्थापक, अधिवेशने, ठराव
- १०) स्वातंत्र्य चळवळ - काँग्रेस, स्वदेशी, असहयोग, सविनय कायदेभंग, भारत छोडो
- ११) शेतकरी आंदोलन आणि कृषी सुधारणा
- १२) कामगार चळवळी आणि कामगार संघटना
- १३) मुस्लिम लीग आणि फाळणी
- १४) स्वातंत्र्य आणि संबंधित समस्या
- १५) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ व स्वातंत्र्योत्तर भारत

History of Modern India especially of Maharashtra (15)

- 1) Europeans & Anglo - British Wars
- 2) British Administration - Role of GGs & viceroys
- 3) Constitutional and reform Acts, laws during British Rule
- 4) Socioreligious reforms
- 5) Education & Press
- 6) Economic Impact of British rule
- 7) Rise of nationalism & political organisations
- 8) Militant Nationalism
- 9) Congress Party - Founders, Sessions, Resolutions
- 10) Freedom movement - Congress, Swadeshi, Noncooperation, Civil Disobedience, Quit India
- 11) Farmers agitation and agricultural reforms
- 12) Labour movements & Trade Unions
- 13) Muslim League & partition
- 14) Independence & related issues
- 15) Samyukt Maharashtra Movement

(२) भूगोल (महाराष्ट्राच्या भूगोलाच्या विशेष अभ्यासासह)

- * पृथ्वी, जगातील विभाग, हवामान, अक्षांश-रेखांश, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार, पर्जन्यमान, प्रमुख पिके, शहरे, नद्या, उद्योगधंदे इत्यादी.
- १६) पृथ्वी - सूर्यमाला
- १७) अक्षांश आणि रेखांश - प्रमाण आणि स्थानिक वेळ
- १८) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक, भौगोलिक वैशिष्ट्ये
- १९) जागतिक विभाग - पर्वत,
- २०) हवामान - वातावरण, वारे आणि महासागर प्रवाह
- २१) पर्जन्यमान
- २२) नद्या - धरणे आणि प्रकल्प
- २३) भौतिक भूगोल - पर्वत, पठार, वाळवंट, किनारपट्टी, बेटे
- २४) वने आणि वनस्पती - पर्यावरण
- २५) महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार
- २६) प्रमुख पिके - शेती
- २७) शहरे
- २८) आर्थिक भूगोल - खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, वाहतूक आणि पर्यटन
- २९) उद्योग
- ३०) राजकीय भूगोल - लोकसंख्या, भाषा, जमाती आणि वंश, स्थाने आणि सीमा

Geography with special study of Geography of Maharashtra (15)

- 16) Earth - Solar System
- 17) Latitude and longitude - Standard & Local Time
- 18) Earthquakes & Volcanoes, Rocks, Geographical Features
- 19) World divisions - Mountains,
- 20) Climate - Atmosphere, Winds & Ocean Currents
- 21) Rainfall
- 22) Rivers - dams & projects
- 23) Physical geography - Mountains, Planes, Plateau, Desert, Coastal areas, Islands
- 24) Forestry - Vegetation & Environment
- 25) Soil types in Maharashtra
- 26) Major crops - Agriculture
- 27) Cities
- 28) Economic Geography - Minerals and Energy Resources, Transport & Tourism
- 29) Industries
- 30) Political Geography - Population, Languages, Tribes and Races, Locations & Boundaries

(३) नागरिकशास्त्र

- * भारताच्या राज्यघटनेचा प्राथमिक अभ्यास, राज्य व्यवस्थापन (प्रशासन), ग्राम व्यवस्थापन (प्रशासन)
- ३१) संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे
- ३२) प्रस्तावना, ठळक आणि मूलभूत वैशिष्ट्ये, कलमे
- ३३) मूलभूत हक्क/एफआर, डीपी, एफडी
- ३४) घटना दुरुस्त्या, आयोग आणि मंडळे

- ३५) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती
- ३६) न्यायपालिका
- ३७) राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ
- ३८) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती
- ३९) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
- ४०) जिल्हा प्रशासन

Civics (10)

- 31) Constituent Assembly, Sources, Committees, Symbols
- 32) Preamble, Salient & Basic features, articles
- 33) FRs, DPs, FDs
- 34) Amendments, Commissions and Boards
- 35) Centre - State relations, New States
- 36) Judiciary & Indian Union
- 37) State Government and Administration - Executive, Legislature
- 38) Evolution of LSG, 73rd & 74th Amendment
- 39) Grampanchayat, Taluka Panchayat, Zilla Parishad & Rural development
- 40) District Administration

(४) अर्थव्यवस्था

- * भारतीय अर्थव्यवस्था-राष्ट्रीय उत्पन्न, शेती, उद्योग, परकीय व्यापार, बँकिंग, लोकसंख्या, दारिद्र्य व बेरोजगारी, मुद्रा आणि राजकोषीय नीती, शासकीय अर्थव्यवस्था-अर्थसंकल्प, लेखा, लेखापरीक्षण
- ४१) राष्ट्रीय उत्पन्न - जीव्हीए, जीडीपी
 - ४२) महागाई - कारणे, परिणाम, नियंत्रण
 - ४३) कृषी - ग्रामीण विकास आणि सहकार क्षेत्र
 - ४४) उद्योग - पायाभूत सुविधा आणि सेवा क्षेत्र
 - ४५) आर्थिक सुधारणा - क्षेत्रीय वाढ, एसडीजी, मॅक्रो इकॉनॉमिक्स
 - ४६) विदेशी व्यापार - आकारमान, दिशा आणि रचना
 - ४७) बँकिंग - चलन पुरवठा, क्रेडिट आणि मॉनिटरी पॉलिसी
 - ४८) लोकसंख्या - लोकसंख्या चक्र, लोकसंख्या धोरण
 - ४९) गरिबी - संकल्पना, गरिबीचे मोजमाप, दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रम
 - ५०) रोजगार निर्मिती कार्यक्रम
 - ५१) विकास कार्यक्रम - महिला, मुले, ज्येष्ठ नागरिक यांच्या संदर्भात
 - ५२) आर्थिक आणि वित्तीय धोरणे - कर महसूल
 - ५३) अर्थसंकल्प
 - ५४) सार्वजनिक खर्च
 - ५५) लेखा आणि लेखापरीक्षण

Economy - Indian Economy & Government Economy (15)

- 41) National Income - GDP, GVA,
- 42) Inflation - causes, effects, control, measures
- 43) Agriculture - Rural Development & Co-operative sector
- 44) Industry - Infrastructure and Services Sector

- 45) Economic reforms - Sectoral growth, MDG, SDG, Macro Economics
- 46) Foreign Trade - Volume, direction & structure
- 47) Banking - Credit and Monetary policies
- 48) Population - Demographic cycle, Population Policies
- 49) Poverty - Concepts, Measurement and estimates of poverty, Alleviation programs
- 50) Employment Generation programs -
- 51) Development Programs - with respect to women, children, senior citizens
- 52) Monetary and Fiscal Policies - Taxes
- 53) Budget
- 54) Public Expenditure
- 55) Accounts & Audit

(५) सामान्य विज्ञान

- * भौतिकशास्त्र (फिजिक्स), रसायनशास्त्र (केमिस्ट्री), प्राणिशास्त्र (झूलॉजी), वनस्पतिशास्त्र (बॉटनी), आरोग्यशास्त्र (हायजीन)
 - * भौतिकशास्त्र (फिजिक्स)
 - ५६) गतीशास्त्र, उष्णता, लहरी - प्रकाश, ध्वनी, विद्युतचुंबकीय लहरी
 - ५७) विद्युतशास्त्र, चुंबकत्व
 - ५८) अणुविज्ञान, खगोलशास्त्र आणि अंतराळ विज्ञान
 - * रसायनशास्त्र (केमिस्ट्री)
 - ५९) आवर्त सारणी - धातू आणि अधातू
 - ६०) रासायनिक अभिक्रिया - आम्ल, क्षार, संयुगे
 - ६१) सेंद्रिय रसायनशास्त्र - हायड्रोजेकार्बन्स, कीटकनाशके, इंधन, वायू, खते
 - * प्राणिशास्त्र (झूलॉजी)
 - ६२) पेशीविज्ञान व चयापचयन
 - ६३) प्राण्यांचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे, प्राणी शरीरविज्ञान
 - ६४) उपयुक्त आणि हानीकारक प्राणी - पशुपालन, दुग्धव्यवसाय, कुक्कुटपालन
 - * वनस्पतिशास्त्र (बॉटनी)
 - ६५) वनस्पतींचे वर्गीकरण आणि उदाहरणे
 - ६६) कृषीविज्ञान व वनशास्त्र
 - ६७) उपयुक्त आणि हानिकारक वनस्पती - फलोत्पादन आणि फुलशेती
 - * आरोग्यशास्त्र (हायजीन)
 - ६८) मानवी शरीर प्रणाली - चेतासंस्था, रक्ताभिसरण, पचन व उत्सर्जन संस्था, स्नायू व अस्थि,
 - ६९) आरोग्य आणि रोग - रोगप्रसार व कारक घटक, रोगनिदान, उपचार आणि कार्यक्रम
 - ७०) अन्न आणि पोषण - मॅक्रो व सूक्ष्म पोषण द्रव्ये, जीवनसत्त्वे

General Science (15)

- 56) Dynamics, Heat, Waves - Light, Sound, EM spectrum
- 57) Electricity, Magnetism,
- 58) Nuclear science, Astronomy & Space science
- 59) Periodic Table - metals & nonmetals
- 60) Chemical reactions - acids, bases, compounds

- 61) Organic chemistry - hydrocarbons, insecticides, Fuels, Gases, Fertilisers
- 62) Classification of animals and examples
- 63) Anatomy and Physiology wrt animal body
- 64) Useful and Harmful animals -Animal Husbandry, Dairy, Poultry
- 65) Classification of plants and examples
- 66) Anatomy and Physiology wrt plants
- 67) Useful and Harmful plants - Horticulture and floriculture
- 68) Human body system - CNS, CVS, GIT, Musculoskeletal, endocrine, Excretory
- 69) Health & Diseases - vectors, agents, diagnosis , treatmet & programs
- 70) Food and Nutrition -Macro, micro, minerals, vitamins

(६) चालू घडामोडी (१५)

* चालू घडामोडी – जागतिक तसेच भारतातील

* राजकीय घटना

- ७१) जागतिक संघटना, आंतरराष्ट्रीय संबंध, मानवी हक्क विषयक घटना, संरक्षणविषयक घटना
- ७२) राष्ट्रीय राजकीय घटना – निवडणुका, प्रशासन, न्यायालयीन निकाल, आयोग, कायदे व घटनादुरुस्त्या, आंदोलने

* आर्थिक व वित्तीय घटना

- ७३) जागतिक स्तरावरील आर्थिक घडामोडी, विदेशी व्यापार, उद्योगुर पायाभूत क्षेत्रातील घटना
- ७४) अर्थसंकल्प व सार्वजनिक वित्त, बँकिंग व वित्त, कृषी व ग्रामीण विकास, दारिद्र्य व बेकारी

* वैज्ञानिक घटना

- ७५) ऊर्जा तंत्रज्ञान व आण्विक प्रकल्प,आयसीटी, अवकाशविज्ञान
- ७६) वैज्ञानिक संस्था व संशोधक , जैवतंत्रज्ञान, रोगविज्ञान

* सामाजिक व शैक्षणिक घटना

- ७७) सामाजिक सुरक्षेचे उपक्रम व पुढाकार, सर्वसमावेशकता
- ७८) शैक्षणिक व आरोग्य क्षेत्रातील घटना, रोजगार निर्मिती व कौशल्य विकास

- ७९) भौगोलिक व पर्यावरणविषयक घटना – प्रकाशझोतातील स्थळे, राजकीय भूगोल, पर्यावरण परिषदा, संवर्धन, कायदे, आपत्तीव्यवस्थापन
- ८०) नेमणुका, नियुक्ती व प्रकाशझोतातील व्यक्ती
- ८१) पारितोषिक, पुरस्कार व बहुमान
- ८२) क्रीडाविषयक घटना – क्रीडा स्पर्धा, खेळाडूंची कामगिरी, पुरस्कार व सन्मान, प्रकाशझोतातील खेळाडू व प्रशिक्षक
- ८३) सांस्कृतिक व पर्यटन घटना – संगीत व नृत्य, चित्रपट, यात्रा, संस्था व स्मारके
- ८४) साहित्यिक घटना –प्रकाशझोतातील पुस्तके व लेखक, मराठी साहित्य संमेलन व इतर उपक्रम
- ८५) सामान्यज्ञान – महत्त्वाचे दिवस व वर्ष, सर्वप्रथम, सर्वात मोठे/छोटे, ऐतिहासिक घटनाक्रम

Current Affairs (15)

* Political events

- 71) World Organization, International Relations, Human Rights Events, Defense Events
- 72) National Political Events - Elections, Administration, Judicial Results, Commissions, Laws and Amendments, Agitations

* Economic and financial events

- 73) Global economic developments, foreign trade, industry and infrastructure developments
- 74) Budget & Public Finance, Banking & Finance, Agriculture & Rural Development, Poverty & Unemployment

* Current events wrt Science & Technology

- 75) Energy Technology and Nuclear Projects, ICT, Space Science
- 76) Scientific institutes and researchers, biotechnology, pathology

* Social and educational events

- 77) Social security initiatives and inclusiveness
- 78) Events in education and health sector, job creation and skill development
- 79) Geographical and Environmental Events - Lights, Political Geography, Environmental Councils, Conservation, Laws, Disaster Management
- 80) Appointment, appointment and person in the spotlight
- 81) Prizes, awards and honors
- 82) Sports Events - Sports Competitions, Athletes Performance, Awards & Honors, Light Players & Coaches
- 83) Cultural and Tourism Events - music and dance, movies, travel, institutions and monuments
- 84) Literary Events - Books and Writers in Prakashjota, Marathi Sahitya Sammelan and other activities
- 85) General Knowledge - Important days and years, first of all, the biggest / smallest, historical events

(७) बुद्धिमापन चाचणी व अंकगणित

- * बुद्धिमापन चाचणी – उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे अजमावण्यासाठी अंकगणित – बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश अपूर्णांक व टक्केवारी

बुद्धिमापन चाचणी –

- ८६) संख्या आणि वर्णमालिका
- ८७) सांकेतिक भाषा, साम्य, तुलना, वर्गीकरण
- ८८) मशीन इनपुट आणि चिन्हे, गणितीय तर्क, परिच्छेदांवरून निष्कर्ष काढणे
- ८९) विधाने आणि युक्तिवाद, विधाने आणि गृहितके, विधाने आणि निष्कर्ष
- ९०) बैठक व मांडणी व्यवस्था
- ९१) नातेसंबंध
- ९२) आकृत्यांवरील प्रश्न, घनावरील प्रश्न

अंकगणित –

- ९३) संख्याप्रणाली – लसावि, मसावि, वर्गमूळ आणि घनमूळ
- ९४) बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश अपूर्णांक

- ९५) टक्केवारी, भागीदारी, सरासरी, संभाव्यता
 ९६) गुणोत्तर आणि प्रमाण, मिश्रण, साखळी नियम
 ९७) वेळ आणि अंतर, रेल्वे, बोट आणि जलप्रवाह, काळ आणि काम
 ९८) नफा आणि तोटा, विक्री आणि खरेदी, साधे आणि चक्रवाढ व्याज
 ९९) भूमिती – क्षेत्रफळ, घनफळ आणि परिमिती
 १००) घड्याळ, कॅलेंडर, वय, दिशानिर्देश, वेन आकृत्यांवरील समस्या

Mental Ability test and Arithmetic (15)

General Mental Ability (7)

- 86) Sequence and series
 87) Coding-decoding, Analogy, Comparisons, Classifications
 88) Machine input & Symbols
 89) Syllogism, Judgements, Drawing inference, Statements - Arguments and Conclusion
 90) Sitting arrangement
 91) Blood relations, Ranking Test, Comparison
 92) **Qs on figures**
 i. Construction of squares and triangles
 ii. Series
 iii. Completion of incomplete pattern
 iv. Analogy, Group of Identical Figures
 v. Classification, Odd figures or Odd man out
 vi. Mirror-image, Water-image
 vii. Paper folding, Paper cutting, Dot situation
 viii. Spotting out the embedded figures
 ix. Cubes and dice
 x. Figure matrix

Arithmetics (8)

- 93) **Number system** - HCF and LCM, Square roots and cube roots, Surd and indices
 94) **Addition**, Substarction, Multiplication, Division and Simplification, Decimal Fractions
 95) **Percentage**, Partnership & investment, **Average**, Probability, Permutation Combination
 96) **Ratio and Proportion**, Mixtures & Alligation, Chain Rule
 97) **Time and Distance**, Trains, Boat and Stream, **Time and Work**, Pipe & Cistern
 98) **Profit and Losses**, Sale & purchase, Discount, **Simple and Compound Interest**
 99) **Mensuration & Geometry** - Areas, Volume and Surface Areas
 100) **Problems on Clock, Calendars, Ages**, Directions, Locations and Positions, Venn diagrams

(३) नागरिकशास्त्र (१०)

* भारताच्या राज्यघटनेचा प्राथमिक अभ्यास, राज्य व्यवस्थापन (प्रशासन), ग्राम व्यवस्थापन (प्रशासन)

- १) संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे
- २) प्रस्तावना, ठळक आणि मूलभूत वैशिष्ट्ये, कलमे
- ३) मूलभूत हक्क/एफआर, डीपी, एफडी
- ४) घटना दुरुस्त्या, आयोग आणि मंडळे
- ५) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती
- ६) न्यायपालिका
- ७) केंद्र सरकार
- ८) राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ
- ९) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती
- १०) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
- ११) जिल्हा व नागरी प्रशासन
- १२) मानवी हक्क
- १३) प्रशासन
- १४) कायदे
- १५) माहितीचा अधिकार, महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क

Study
CIRCLE

१) संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे

- १) ब्रिटिश काळातील संविधानाची उत्क्रांती व कायदे
- २) संविधान सभा आणि समित्या
- ३) संविधानाचे स्रोत
- ४) राष्ट्रीय चिन्हे

१) ब्रिटिश काळातील संविधानाची उत्क्रांती व कायदे

- १) कोणत्या वर्षी ब्रिटिश सरकारने प्रथमच संविधानसभेची स्थापना करण्याची मागणी मान्य केली ?
१) १९४६ २) १९४५ ३) १९४० ४) १९३९
- 1) In which year did the British Government accept the demand for framing of a Constituent Assembly for the first time?
1) 1946 2) 1945 3) 1940 4) 1939

२) संविधान सभा आणि समित्या

- १) जोड्या लावा.

प्रांत	सदस्यत्व संख्या
अ) मद्रास	i) १७
ब) मुंबई	ii) १९
क) पश्चिम बंगाल	iii) २१
ड) मध्य प्रांत व वन्हाड	iv) ४९

पर्यायी उत्तरे :

 - १) अ-iv, ब-ii, क-i, ड-iii २) अ-iv, ब-i, क-ii, ड-iii
 - ३) अ-iv, ब-iii, क-ii, ड-i ४) अ-iv, ब-iii, क-i, ड-ii
- 1) Match the pairs — (Provinces wise Membership of the Constituent Assembly of India as on December 31, 1947)

Province	Membership
A. Madras	i. 17
B. Bombay	ii. 19
C. West Bengal	iii. 21
D. C.P. and Berar	iv. 49

Answer Options :

 - 1) A-iv, B-ii, C-i, D-iii 2) A-iv, B-i, C-ii, D-iii
 - 3) A-iv, B-iii, C-ii, D-i 4) A-iv, B-iii, C-i, D-ii
- २) खालीलपैकी कोणत्या तारखेला संविधान सभेने उद्दिष्टांचा ठराव स्वीकार केला ?
१) १३ डिसेंबर, १९४६ २) २३ जानेवारी, १९४७ ३) २६ जानेवारी, १९४६ ४) १५ ऑगस्ट, १९४७
- 2) On which of the following dates did the Constituent Assembly pass the Objectives Resolution?
1) December 13, 1946 2) January 23, 1947 3) January 26, 1946 4) August 15, 1947

३) खालीलपैकी कोणते विधान खरे आहे/आहेत ?

- अ) २२ जुलै १९४७ रोजी संविधान सभेने राष्ट्रध्वजाचा स्वीकार केला.
ब) २४ जानेवारी १९५० रोजी संविधान सभेने राष्ट्रीताचा स्वीकार केला.
क) ३० डिसेंबर १९४६ ला संविधान सभेचे पहिले अधिवेशन झाले.

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ आणि ब २) ब आणि क ३) अ आणि क ४) वरीलपैकी सर्व

3) Which of the following statements is/are true?

- A) The Constituent Assembly adopted the National Flag on 22 July 1947.
B) The National Anthem was adopted by the Constituent Assembly on 24 January 1950.
C) The first session of the Constituent Assembly was held on 30 December 1946.

Answer options :

- 1) A and B 2) B and C 3) A and C 4) All of the above

४) संविधान सभेबाबत योग्य कथने ओळखा.

- अ) संविधान सभेची पहिली बैठक ९ डिसेंबर, १९४६ रोजी आयोजित करण्यात आली होती.
ब) डॉ. राजेंद्र प्रसाद यांनी संविधान सभेच्या अध्यक्षपदी निवड करण्यात आली.
क) एच. सी. मुखर्जी व व्ही. टी. कृष्णामाचारी यांची संविधान सभेच्या उपाध्यक्षपदी निवड करण्यात आली.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ, ब २) फक्त ब, क ३) फक्त अ, क ४) वरीलपैकी सर्व

4) Select the correct statements about Constituent Assembly.

- A) The Constituent Assembly held its first meeting on 9 December, 1946.
B) Dr. Rajendra Prasad was elected as the President of Constituent Assembly.
C) H.C. Mukherjee and V. T. Krishnamachari were elected as the Vice-Presidents of the Constituent Assembly.

Answer options :

- 1) Only A, B 2) Only B, C 3) Only A, C 4) All of the above

५) 'अ' गट व 'ब' गट यांच्या योग्य जोड्या लावा :

'अ' गट

- अ) डॉ. राजेन्द्र प्रसाद
ब) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
क) बी. एन. राव
ड) वल्लभभाई पटेल

'ब' गट

- i) मसुदा समितीचे अध्यक्ष
ii) संविधान सभेचे अध्यक्ष
iii) मूलभूत हक्क विषयक समितीचे अध्यक्ष
iv) संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ - iv, ब - iii, क - ii, ड - i
३) अ - ii, ब - i, क - iv, ड - iii

- २) अ - iii, ब - ii, क - i, ड - iv
४) अ - i, ब - iv, क - iii, ड - ii

5) Match the pair from A group and B group :

A Group

- a. Dr. Rajendra Prasad
- b. Dr. Babasaheb Ambedkar
- c. B.N. Rao
- d. Vallabhabhai Patel

B Group

- i. President of Drafting Committee
- ii. President of Constituent Assembly
- iii. President of Fundamental Rights Committee
- iv. Legal Advisor of Constituent Assembly

Answer Options :

- 1) a—iv, b—iii, c—ii, d—i
- 2) a—ii, b—ii, c—i, d—iv
- 3) a—ii, b—i, c—iv, d—iii
- 4) a—i, b—iv, c—iii, d—ii

६) संविधान सभेत खालील मान्यवर सदस्य सहभागी झाले होते.

- अ) डॉ. राजेन्द्र प्रसाद, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, दुर्गाबाई देशमुख
- ब) डॉ. राजेन्द्र प्रसाद, मौलाना अबुल कलाम आझाद, हंसाबेन मेहता
- क) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, डॉ. राजेन्द्र प्रसाद, सरोजिनी नायडू
- ड) डॉ. राजेन्द्र प्रसाद, जे. बी. कृपलानी, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

पर्यायी उत्तरे :

- १) केवळ अ आणि ब
- २) केवळ क आणि ड
- ३) केवळ अ आणि ड
- ४) वरील सर्व

6) Which among the following dignitaries members participated in Constituent Assembly ?

- A. Dr. Rajendra Prasad, Dr. Babasaheb Ambedkar, Durgabai Deshmukh
- B. Dr. Rajendra Prasad, Moulana Abul Kalam Azad, Hansaben Mehta
- C. Dr. Babasaheb Ambedkar, Dr. Rajendra Prasad, Sarojini Naidu
- D. Dr. Rajendra Prasad, J. B. Kruplani, Dr. Babasaheb Ambedkar

Answer Options :

- 1) Only A and B
- 2) Only C and D
- 3) Only A and D
- 4) All of the above

७) काँग्रेसच्या तज्ज्ञ समितीबाबत योग्य कथने ओळखा.

- अ) ८ जुलै, १९४६ रोजी भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसने संविधान सभेसाठी साहित्य तयार करण्याच्या उद्देशाने तज्ज्ञ समिती नेमली.
- ब) जवाहरलाल नेहरू या समितीचे अध्यक्ष होते.
- क) के. एम. मुन्शी या समितीचे समन्वयक होते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ, ब
- २) फक्त ब, क
- ३) फक्त अ, क
- ४) वरीलपैकी सर्व

7) Select the correct statements about Experts Committee of the Congress.

- A) On 8 July 1946, the Indian National Congress appointed an Experts Committee for the purpose of preparing material for the Constituent Assembly.
- B) Jawaharlal Nehru was a Chairman of that Committee.
- C) K. M. Munshi was convener of that Committee.

Answer options :

- 1) Only A, B
- 2) Only B, C
- 3) Only A, C
- 4) All of the above

३) संविधानाचे स्रोत

१) ब्रिटिश संसदीय लोकशाही व्यवस्थेतून पुढीलपैकी कोणती गोष्ट भारतीय संविधानात स्वीकारली गेली ?

- राज्याचा प्रमुख म्हणून वारसा हक्काने राजा अथवा राणीची निवड
- संसदीय वर्चस्व
- कार्यकारी मंडळाचे कायदे मंडळाप्रती सामूहिक उत्तरदायित्व
- सर्व प्रकारच्या घटनात्मक वादांवर निर्णय घेण्याचा अंतिम अधिकार संसदेकडे

पर्यायी उत्तरे :

- १) केवळ i व ii २) केवळ iii व iv ३) केवळ iii ४) केवळ i, ii व iv

1) Which of the following aspects of Parliamentary democracy was adopted in Indian Constitution from the British System?

- Hereditary Monarch as Head of State
- Parliamentary Supremacy
- Collective responsibility of the Executive to the Legislature
- Final authority of the Parliament in all matters of Constitutional dispute

Answer Options :

- 1) Only i and ii 2) Only iii and iv 3) Only iii 4) Only i, ii and iv

२) भारतीय राज्यघटनेतील खालीलपैकी कोणती वैशिष्ट्य ऑस्ट्रेलियाच्या राज्यघटनेतून घेतलेले नाही ?

- व्यापार आणि वाणिज्य स्वातंत्र्य
- संसदेच्या दोन सभागृहांची संयुक्त बैठक
- समवर्ती सूचीची संकल्पना
- न्यायिक पुनरावलोकनाची संकल्पना

2) Which of the following features of the Indian Constitution has NOT been borrowed from the constitution of Australia?

- Freedom of Trade and Commerce
- Joint Sitting of two houses of the Parliament
- Concept of the Concurrent List
- Concept of Judicial Review

उत्तरे : (१) संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे

१) ब्रिटिश काळातील संविधानाची उत्क्रांती व कायदे

१-३

२) संविधान सभा आणि समित्या

१-३ २-२ ३-३ ४-४ ५-३ ६-४ ७-१

३) संविधानाचे स्रोत

१-३ २-४